

О.О. Горошанська, канд. екон. наук, доц. (ХДУХТ, Харків)

Н.А. Галуцьких, канд. екон. наук, доц. (ХНУ ім. В.Н. Каразіна, Харків)

О.М. Соловійова (ХДУХТ, Харків)

ОЦІНКА ВПЛИВУ ЗОВНІШНІХ ЧИННИКІВ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Ефективність діяльності підприємства визначається сукупним впливом чинників як внутрішнього, так і зовнішнього середовища. Існують різні методичні підходи до визначення впливу чинників зовнішнього середовища функціонування підприємства. Найбільш розповсюдженим є метод PEST-аналізу, який дозволяє оцінити зовнішні політичні, економічні, соціальні та технологічні чинники, та спрогнозувати їх вплив на діяльність підприємства. Враховуючи недоліки методу PEST-аналізу, які пов'язані з обмеженістю груп чинників зовнішнього середовища функціонування підприємства, їх оцінку пропонується здійснювати експертним методом.

Обробку думок експертів щодо ступеня впливу чинників зовнішнього середовища функціонування підприємства на ефективність його діяльності пропонується здійснювати у кілька етапів:

- 1) ідентифікація чинників зовнішнього середовища функціонування підприємства та їх групування;
- 2) розробка шкали оцінювання, яка дає можливість виразити вербально бальну характеристику переваги одного чинника над іншим;
- 3) проведення експертизи;
- 4) оцінювання ступеня впливу кожного з чинників зовнішнього середовища функціонування підприємства та визначення його спрямованості;
- 5) визначення вагомості чинників;
- 6) зважена оцінка впливу чинників за кожною групою та загальна оцінка чинників зовнішнього середовища на ефективність діяльності підприємства.

За результатами бальної оцінки сила впливу окремого чинника на ефективність діяльності підприємства (C_i) визначається за формулою:

$$C_i = \frac{\bar{B}_i}{B_{\max}}, \quad (1)$$

де $\bar{B}_i$ – середня бальна оцінка ступеня впливу i -го чинника зовнішнього середовища на ефективність діяльності підприємства; $B_{\max}$ – можливий ступінь впливу чинників зовнішнього середовища.

Інтерпретувати показник сили впливу дозволить використання шкали бажаності Харрінгтона, яка передбачає п'ять рівнів оцінки в загальному інтервалі шкали від 0 до 1.

Вагомість кожної групи чинників та кожного чинника в рамках окремої групи пропонується визначати за допомогою методу аналізу ієрархій, який передбачає побудову матриці попарних порівнянь. Для всіх елементів матриці $a_{ij} = 1/a_{ji}$, а елементи головної діагоналі є одиницями. Вагомість i -го чинника (групи чинників) с точки зору конкретного експерта (w_i) обчислюється за формулою:

$$w_i = \frac{\bar{u}_i}{\sum_{i=1}^n \bar{u}_i}, \quad (2)$$

де $\bar{u}_i = \sqrt[n]{\prod_{j=1}^n a_{ij}}$; a_{ij} – i -й елемент j -го стовпця матриці попарних

порівнянь; n – кількість чинників (груп чинників) зовнішнього середовища функціонування підприємства

Оцінки відносної важливості чинників зовнішнього середовища мають бути узгоджені, тому визначаються індекс (IY) та відношення (BV) узгодженості:

$$IY = \frac{\lambda_{\max} - n}{n - 1}, \quad (3)$$

де $\lambda_{\max}$ – максимальне власне значення обернено-симетричної матриці попарних порівнянь.

$$BV = \frac{IY}{RI}, \quad (4)$$

де RI – індекс вірогідної узгодженості переваг.

Отримані попарні оцінки визнаються узгодженими, якщо $BV \leq 0,2$. Точність експертного методу залежить від кваліфікації експертів.